

Наталя Мішина

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права
Національного університету “Одеська юридична академія”
(м. Одеса, Україна)
mishyna@ukr.net

УДК 342.565.2

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ТА ІНДИВІДУАЛЬНА ЗАЯВА ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. Впровадження в Україні конституційної скарги викликало низку проблем, які жваво обговорюють як вчені, так і практики. Багато з них так чи інакше пов'язано з тим, як саме конституційна скарга до Конституційного Суду України (КСУ) як одна з національних юридичних гарантій прав і свобод співвідноситься з такою європейською юридичною гарантією основоположних прав і свобод людини, як індивідуальне звернення до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Аналіз цього питання вбачається актуальним як із наукової, так і з практичної точок зору.

Метою статті є порівняльний аналіз конституційної скарги до КСУ та індивідуального звернення до ЄСПЛ для виявлення перспектив удосконалення цієї національної юридичної гарантії прав і свобод людини в Україні.

У процесі порівняльного аналізу конституційної скарги до КСУ та індивідуального звернення до ЄСПЛ для виявлення перспектив удосконалення цієї національної юридичної гарантії прав і свобод людини в Україні було розглянуто такі питання та зроблено такі узагальнення: а) нормативне підґрунтя для звернень (нині є достатнім для впровадження конституційної скарги); б) субсидіарність обох юридичних гарантій прав і свобод людини не зменшує їхнє значення; в) критерії прийнятності (крім більшої чіткості, порівняно з критеріями прийнятності, які застосовує ЄСПЛ для індивідуальних заяв, позитивною рисою критеріїв, що застосовує КСУ для конституційних скарг, є їхня гнучкість, наприклад, як виняток, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу, може бути прийнята до розгляду конституційна скарга, що не повністю відповідає умовам прийнятності); г) предмет звернення (рекомендовано поступово розширювати коло питань, що становлять предмет звернення з конституційною скаргою до КСУ); г) суб'єкти права на звернення (підкреслено позитивність підходу, відповідно до якого у законодавстві коло цих суб'єктів визначено “від зворотнього”, що зменшує можливість його штучного звуження); д) попередня перевірка за формою (рекомендовано з урахуванням наявної статистики щодо причин повернення конституційних скарг та Регламенту ЄСПЛ надати КСУ можливість приймати до розгляду певні консти-

© Наталя Мішина, 2018

туційні скарги, які не повністю відповідають усім формальним вимогам до них); е) строк розгляду справи (позитивно оцінено перевагу конституційної скарги над індивідуальним зверненням в умовах обмеженого ресурсу часу); є) вплив рішення у справі на законодавство України (високо оцінено той факт, що вплив рішення КСУ за результатом розгляду справи за конституційною скаргою на законодавство України відбувається одразу після набрання чинності рішенням).

Ключові слова: конституційна скарга; конституційний контроль; Конституційний Суд України; Європейський суд з прав людини; права людини.

Впровадження в Україні конституційної скарги викликало низку проблем, які жваво обговорюють як вчені, так і практики. Багато з них так чи інакше пов'язано з тим, як саме конституційна скарга до Конституційного Суду України (далі – КСУ) як одна з національних юридичних гарантій прав і свобод людини нині співвідноситься з такою європейською юридичною гарантією основоположних прав і свобод людини, як індивідуальне звернення до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Аналіз цього питання вбачається актуальним як із наукової, так і з практичної точок зору.

Ця проблема не є новою для науки та практики конституційного права. Зокрема, фахівці Європейської комісії “За демократію через право” (Венеційська комісія) у дослідженні про прямий доступ до конституційного правосуддя 2011 р. присвятили одну з його частин питанню індивідуальної скарги як національного “фільтра” для справ, що передаються до ЄСПЛ (пункти 69–93)¹. Тези з майже аналогічною назвою – “Конституційна скарга як національний ‘фільтр’ справ на шляху до Європейського суду з прав людини” – у 2015 р. оприлюднила Г. Христова. Вона узагальнила:

У літературі неодноразово наголошувалося, що можливість особи отримати прямий індивідуальний доступ до органу конституційного правосуддя є ефективним способом уникнення перевантаження Страсбурзького суду. Статистичні дані, представлені самим Судом, показують, що ті країни, в яких існує конституційний механізм подання скарг, мають меншу кількість заяв до Європейського суду з прав людини².

До цієї думки приєднався Д. Шаров, зазначивши: ‘Якщо конституційна скарга запрацює на повну потужність, це неодмінно зменшить кіль-

¹ Исследование о прямом доступе к конституционному правосудию. Венецианская комиссия “За демократию через право” <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfFile=CDL-AD\(2010\)039rev-rus](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfFile=CDL-AD(2010)039rev-rus)> дата обращения 2 Август 2018.

² Г Христова, ‘Конституційна скарга як національний “фільтр” справ на шляху до Європейського суду з прав людини’ в *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні: збірка тез (м. Київ, 18 грудня 2015 р.)* (Вайте 2016) 91.

Наталя Мішина

кість поданих заяв до ЄСПЛ, істотно укріпивши національні системи судоустрою та захисту прав людини³.

В українській юридичній літературі хронологічно першими до аналізованого питання звернулися М. Савенко⁴ та П. Рабінович⁵. Крім того, проблему співвідношення захисту прав і свобод людини в органах конституційного правосуддя та ЄСПЛ аналізував М. Гультай. Нині саме його авторству належить найбільша кількість публікацій про конституційну скаргу – це й монографія “Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя”⁶ і низка статей з основними ідеями автора⁷. Аналізованому у цій статті питанню М. Гультай присвятив такі публікації: “Роль європейських стандартів правозахисту у конституційному судочинстві України”⁸ та “Вплив практики Європейського суду з прав людини на здійснення конституційного судочинства: шляхи оптимізації”⁹.

Крім М. Гультая, М. Савенка та Г. Христової, питання, пов’язані з конституційною скаргою, розглядали й інші вітчизняні дослідники. Однак у їхніх працях майже не приділялася увага характеристиці конституційної скарги як однієї з національних юридичних гарантій прав та свобод людини порівняно з індивідуальною заявою до ЄСПЛ як однієї з європейських юридичних гарантій основоположних прав та свобод людини. Слід зазначити про вагомий внесок О. Петришина, Ю. Барабаша, С. Серьогіної, І. Бодрової – авторів колективної монографії “Проблеми та перспективи запровадження індивідуальної конституційної скарги в Україні”¹⁰. На рівні наукових статей питання, пов’язані з впровадженням в Україні конституційної скарги, аналізуються відтоді, як почав своє

³ Д Шаров, ‘Конституційна скарга: остання статистика та недоліки під час подання’ (*Українське право*, 4 червня 2018) <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/konstitutsiyna-skarga-ostannya-statystyka-ta-nedoliky-pid-chas-podannya/> дата звернення 16 Серпень 2018.

⁴ М Савенко, ‘Організаційні та процесуальні питання запровадження конституційної скарги в Україні’ в *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні: збірка тез (м. Київ, 18 грудня 2015 р.)* (Вайте 2016) 80.

⁵ П Рабінович, ‘Практика Страсбургського суду як орієнтир діяльності конституційних судів з імплементації європейських стандартів прав людини’ (2005) 6 Вісник Конституційного Суду України 34-40.

⁶ Михайло Гультай, *Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя* (Право 2013).

⁷ Див.: М Гультай, ‘Повна чи нормативна конституційна скарга: пошук національної моделі’ (2013) 1 Вісник Національної академії правових наук України 24-33; М Гультай, ‘Конституційна скарга як інститут конституційного права’ (2012) 1 Слово Національної школи суддів України 111-120; М Гультай, ‘Інститут конституційної скарги в конституціях європейських держав’ (2012) 2 Вісник Конституційного Суду України 130-139.

⁸ М Гультай, ‘Роль європейських стандартів правозахисту у конституційному судочинстві України’ (2012) 3 Вісник Національної академії правових наук України 54-66.

⁹ М Гультай, ‘Вплив практики Європейського суду з прав людини на здійснення конституційного судочинства: шляхи оптимізації’ в *Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини: зб. наук. ст. Міжнар. наук.практ. конф. (м. Одеса, 15 вересня 2012 р.)* (Фенікс 2012) 311-324.

¹⁰ О Петришин та інші (за заг ред), *Проблеми та перспективи запровадження індивідуальної конституційної скарги в Україні* (Атіка-Н 2010) 108.

функціонування КСУ. Вагомий внесок у дослідження можливості впровадження конституційної скарги належить П. Євграфову та А. Селіванову¹¹, В. Шаповалу¹², Л. Дешко та А. Берко¹³, а також іншим. Низка вчених зосередилася на питаннях запозичення досвіду органів конституційного правосуддя, що сформовані та діють згідно з європейською моделлю конституційного контролю¹⁴, тоді як деякі дослідники, з урахуванням конвергенції моделей конституційного контролю, пропонували врахувати і досвід країн із його американською моделлю¹⁵. Слід зауважити, що порушене питання у порівняльному аспекті може бути ґрунтовно досліджено тільки з урахуванням нормативного підґрунтя конституційної скарги в Україні, формування якого завершилося відносно нещодавно.

Метою дослідження є порівняльний аналіз конституційної скарги до КСУ та індивідуального звернення до ЄСПЛ для виявлення перспектив удосконалення цієї національної юридичної гарантії прав і свобод людини в Україні.

1. Нормативне підґрунтя для звернень

Нормативне підґрунтя для подання конституційної скарги до КСУ почало формуватися після прийняття Закону України “Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)”¹⁶; до Основного Закону України було внесено не тільки зміни, а й доповнення, найбільш важливими з яких у контексті дослідження конституційної скарги є, по-перше, включення згадки про неї до конституційного тексту:

Стаття 151¹. Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за консти-

¹¹ А Селіванов та П Євграфов, ‘Конституційна скарга громадян в реаліях сучасності’ (2003) 4 Право України 80-85.

¹² В Шаповал, ‘Суд як орган конституційного контролю (із зарубіжного досвіду)’ (2005) 6 Вісник Конституційного Суду України 20-33.

¹³ Л Дешко и А Берко, ‘Институт конституционной жалобы в Украине: быть или не быть?’ (2013) 8/2 Закон и жизнь 35-37.

¹⁴ Див., наприклад: В Лемак та О Петришин, ‘Конституційна скарга в Україні: проблеми механізму впровадження’ (2017) 2 Вісник Національної академії правових наук України 79-88; Ю Кузнецова, ‘Институт конституційної скарги: теоретичні аспекти проблеми’ (2013) 4 Вісник Конституційного Суду України 91-101; К Гусаров, ‘Вплив конституційної скарги на остаточність судового рішення та вичерпання національних засобів юридичного захисту у цивільному процесі’ (2017) 1 Вісник Національної академії правових наук України 120-9; Савчин М, ‘Сучасний стан конституціоналізму: проблеми співвідношення демократії та державного суверенітету’ (2011) 3 Вісник Конституційного Суду України 31-40.

¹⁵ Див., наприклад: Н Зогуля, ‘Станіслав Шевчук: про перший досвід розгляду конституційних скарг та суд, що “судить” закони’ (*Українське право*, 20 квітня 2018) <<http://ukrainepravo.com/news/ukraine/stanislav-shevchuk-pro-pershyy-dosvid-rozglyadu-konstytutsiynykh-skarg-ta-sud-shcho-sudyt-zakony/>> дата звернення 16 Серпень 2018; ‘Інтерв’ю судді КСУ Станіслава Шевчука щотижневику “Закон і бізнес” № 48, 26 листопада – 2 грудня 2016 р.’ (*Конституційний Суд України*, 2018) <<http://www.ccu.gov.ua/publikauciya/intervyyu-suddi-ksu-stanislava-shevchuka-shchotyzhnevyyku-zakon-i-biznes-no-48-26> дата звернення 16 Серпень 2018; Н Мішина, ‘Конституційна скарга в Україні: можливості використання досвіду США’ (2013) 1-2 Право США 258-266.

Наталя Мішина

туційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано¹⁶.

По-друге, це закріплення в Основному Законі зв'язку між конституційною скаргою та захистом прав людини – ст. 55 після ч. 3 була доповнена новою частиною такого змісту: ‘Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом’¹⁷.

Ці доповнення, внесені до Конституції України, потребували й оновлення Закону України “Про Конституційний Суд України” (далі – Закон про КСУ)¹⁸, який було викладено у новій редакції 13 липня 2017 р. Враховуючи незалежність КСУ, саме на нього було покладено прийняття Регламенту, у якому деталізовано норми зазначеного Закону, зокрема й щодо конституційної скарги; Регламент¹⁹ було ухвалено 22 лютого 2018 р.

При зверненні до ЄСПЛ слід враховувати положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція)²⁰, ратифікованої Україною у 1997 р.²¹, протоколів до неї, а також Регламенту цього органу²². Після прийняття рішення у справі може стати у нагоді Закон України від 23 лютого 2006 р. “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” (далі – Закон)²³.

Таким чином, цілком логічно, що спроба застосування національної гарантії прав і свобод людини потребує ознайомлення з нормами національного права, тоді як спроба застосування гарантії міжнародного рівня – не тільки національного права, а й документів Ради Європи.

¹⁶ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 2. Ст. 532.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.

¹⁹ Регламент Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0001710-18> (дата звернення: 16.08.2018).

²⁰ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 16.08.2018).

²¹ Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 3, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 червня 1997 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 16.08.2018).

²² Регламент Європейського суду з прав людини (витяг). URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Rule_47_UKR.pdf (дата звернення: 16.08.2018).

²³ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

2. Субсидіарність

Відповідно до Закону про КСУ:

Конституційною скаргою є подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу²⁴.

Конвенція у ст. 34 "Індивідуальні заяви" передбачає:

Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права²⁵.

Беручи до уваги наведене, можна зробити висновок про субсидіарність аналізованих звернень – як до КСУ, так і до ЄСПЛ.

Незважаючи на субсидіарність, не слід зменшувати значення аналізованих юридичних гарантій. Вагома роль індивідуальних звернень до ЄСПЛ досліджується українськими та зарубіжними вченими доволі давно та не викликає сумнівів. Що ж до важливого значення конституційної скарги, то в українській юридичній літературі наводилися такі думки, з якими слід погодитися: 'конституційна скарга – це ще один додатковий важіль захисту прав людини'²⁶; 'роль конституційної скарги у правовій системі передусім полягає у тому, що вона виступає важливим та ефективним інструментом захисту основоположних прав людини, конституційною гарантією їх реалізації'²⁷.

Крім того, М. Савченко зазначав:

Конституційна скарга не лише захищає індивіда та його суб'єктивні права, а й сприяє реалізації принципу правової держави щодо зв'язаності всіх гілок влади конституцією та законом, що гарантують права і свободи людини. У цьому значенні конституційна скарга виступає як специфічна гарантія конституційного права. Надаючи людині і громадянину можливість вступати в спір з державою та її органами, в тому числі і з самим

²⁴ Про Конституційний Суд України (н 18).

²⁵ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (н 20).

²⁶ О Шинкаренко, 'Конституційна скарга: як запрацює цей механізм?' (Центр інформації про права людини, 17 серпня 2017) <https://humanrights.org.ua/material/konstitucijna_skarga_jiak_zapracjuje_cej_mehanizm> дата звернення 16 Серпень 2018.

²⁷ Гультай (н 6) 170.

Наталя Мішина

законодавцем, інститут конституційної скарги сприяє посиленню громадського контролю за додержанням Конституції України органами державної влади та місцевого самоврядування й інтеграції громадян у процес управління державою та суспільством²⁸.

На думку С. Шевчука:

Конституційна скарга змінить обличчя української правової системи, вона захистить людину. На жаль, закони теж можуть бути свавільними, отже скарга – це той інструмент, який громадянин може використати для свого правового захисту. Зараз перед Конституційним Судом стоїть завдання уникнути свавілля законів за допомогою конституційної скарги, для цього треба пояснити громадянам, як правильно такі скарги складати і подавати²⁹.

Зі складенням та подачею конституційної скарги до КСУ тісно пов'язано питання її прийнятності.

3. Критерії прийнятності

Критерії прийнятності конституційної скарги в Україні та індивідуальної заяви до ЄСПЛ мають небагато відмінностей. Це часткове пояснює виникнення висловлювання, що 'Конституційний Суд України стане "українським Страсбургом"³⁰. Але подібність не означає тотожність.

Для того щоб звернутися до ЄСПЛ необхідним є:

- вичерпання національних засобів юридичного захисту;
- дотримання шестимісячного строку подання звернення, який обчислюється від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні;
- сумісність з положеннями Конвенції;
- наявність суттєвої шкоди, яку зазнав заявник (ст. 35 Конвенції)³¹.

Варто зауважити, що, як влучно зазначають дослідники, 'практика Європейського суду з прав людини з приводу розуміння ним поняття "вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту" доволі напрацьована³², так само як і практика визначення сумісності з поло-

www.pravoua.com.ua ²⁸ М Савенко, 'Організаційні та процесуальні питання запровадження конституційної скарги в Україні' в *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні: збірка тез (м. Київ, 18 грудня 2015 р.)* (Вайте 2016) 80.

²⁹ Конституційна скарга захистить людину від свавілля законів, – Голова КСУ Станіслав Шевчук (Центр політико-правових реформ, 17 квітня 2018) <<http://pravo.org.ua/ua/news/20872801-konstitutsiyna-skarga-zahistit-lyudinu-vid-svavillya-zakoniv---golova-ksu-stanislav-shevchuk>> дата звернення 16 Серпень 2018.

³⁰ Шинкаренко (н 30).

³¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (н 20).

³² Лемак та Петришин (н 14) 84.

женнями Конвенції та наявності у заявника суттєвої шкоди. Суд всіляко сприяє популяризації відповідної інформації – зокрема, на веб-сайті ЄСПЛ розміщено “Практичний посібник щодо прийнятності заяв” на багатьох мовах, включаючи українську³³.

Порівняно з критеріями прийнятності індивідуальних заяв до ЄСПЛ, критерії прийнятності конституційної скарги в Україні є більш чіткими (що обумовлюється належністю Конвенції до міжнародних документів, ратифікованих значною кількістю країн). До критеріїв прийнятності конституційної скарги в Україні нині віднесено:

– вичерпання усіх національних засобів юридичного захисту:

<...> за наявності ухваленого в порядку апеляційного перегляду судового рішення, яке набрало законної сили, а в разі передбаченої законом можливості касаційного оскарження – судового рішення, винесеного в порядку касаційного перегляду³⁴;

– вплив не більше трьох місяців з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України або його окремі положення;

– набрання остаточним судовим рішенням у справі юридичної сили не раніше 1 жовтня 2016 р.

Крім більшої чіткості, порівняно з критеріями прийнятності, які застосовує ЄСПЛ для індивідуальних заяв, позитивною рисою критеріїв, що застосовує КСУ для конституційних скарг, є їхня гнучкість. Так, відповідно до п. 2 ст. 77 Закону про КСУ, ‘як виняток, конституційна скарга може бути прийнята поза межами вимог, установлених пунктом 2 частини першої цієї статті, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу’³⁵.

Таким чином, менша кількість та більша гнучкість критеріїв прийнятності конституційної скарги в Україні вигідно відрізняє її як юридичну гарантію прав і свобод людини від індивідуальної заяви до ЄСПЛ.

4. Предмет звернення

Як вже зазначалося, ЄСПЛ приймає індивідуальні заяви від ‘осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї’³⁶. З цієї точки зору предмет звернення до нього є значно вужчим, ніж

³³ *Практичний посібник щодо прийнятності заяв* <https://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_UKR.pdf> дата звернення 16 Серпень 2018.

³⁴ Про Конституційний Суд України (н 18).

³⁵ Там само.

³⁶ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (н 18).

Наталя Мішина

предмет звернення з конституційною скаргою до КСУ; важко погодитися з тим, що ‘Конституція України містить в цілому аналогічний Європейській Конвенції каталог прав людини, хоча можуть спостерігатись окремі термінологічні розбіжності між конвенційними та конституційними положеннями’³⁷.

Слід зазначити, що ЄСПЛ є унікальним та єдиним у своєму роді, а тому навряд чи можливо застосувати будь-які класифікації щодо індивідуальних заяв до нього. Що ж до конституційної скарги, то вона є більш розповсюдженою; аналізуючи конституційну скаргу в Україні порівняно з аналогічним інститутом в інших європейських країнах, В. Лемак та О. Петришин охарактеризували її як “часткову нормативну конституційну скаргу”³⁸.

Незважаючи на позитивне сприйняття вченими та практиками впровадження інституту конституційної скарги на нормативному рівні, найбільше критики викликає саме предмет звернення з нею до КСУ:

Предмет перевірки за конституційною скаргою є надто обмеженим – йдеться лише про “закон України”, який застосований остаточним судовим рішенням у справі щодо особи. Це означає, що предмет конституційної скарги не охоплює: а) інші акти законодавства України, окрім “законів України”; б) дії (бездіяльність) органів публічної влади, яка може призводити до порушень основних прав людини³⁹.

Д. Крижовий також вважає:

Громадянам також слід дати можливість оскаржувати до Конституційного Суду положення нормативно-правових актів на предмет їх відповідності Конституції, якщо вони вбачають у них загрозу обмеження чи порушення їхніх прав. Це значно посилить національні правові засоби захисту прав і свобод людини й громадянина, законних інтересів юридичних осіб⁴⁰.

Слід всіяко вітати нормативне закріплення інституту конституційної скарги в Україні, а щодо предмета звернення з нею погодитися із тими вченими, які пропонують його ‘подальше розширення та наповнення нормативним регулюванням’⁴¹, але варто впроваджувати відповідні зміни поступово.

www.pravoua.com.ua

³⁷ Гультай (н 9) 311-324.

³⁸ Лемак та Петришин (н 14) 80.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Д Крижовий, ‘Ми йдемо своїм шляхом...’ (Закон і бізнес, № 35 (1333) 16.09—22.09.2017) <http://zib.com.ua/ua/130176-chi_zmozhe_konstituciynna_skarga_v_ninishnomu_viglyadi_z_teor.html#> дата звернення 16 Серпень 2018.

⁴¹ Там само.

5. Суб'єкти права на звернення

Конвенція містить положення щодо суб'єктів на індивідуальне звернення до ЄСПЛ у процитованій вище ст. 34. Практичний посібник щодо прийнятності заяв конкретизує, що ці особи можуть належати до однієї з трьох категорій: фізичні особи, юридичні особи, будь-яка група приватних осіб. При цьому щодо юридичних осіб слід виходити з того, що:

Юридична особа, що посилається на порушення однією з Високих Договірних Сторін, що підписали Конвенцію, її прав, закріплених у Конвенції чи в її Протоколах, може подавати заяву до Суду лише якщо йдеться про “неурядову організацію” у значенні статті 34 Конвенції⁴².

Суб'єктами звернення до КСУ з конституційною скаргою не можуть бути лише юридичні особи публічного права. Слід визнати вдалим такий підхід у законодавстві, який передбачає визначення кола осіб “від зворотнього”, таким чином зменшуючи можливості його штучного звуження.

6. Попередня перевірка за формою

Попередня перевірка конституційної скарги за формою покладається на Секретаріат КСУ. Відповідно до Закону про КСУ:

Якщо конституційна скарга за формою не відповідає вимогам цього Закону, керівник Секретаріату повертає її суб'єкту права на конституційну скаргу. Повернення конституційної скарги не перешкоджає повторному зверненню до Суду з дотриманням вимог цього Закону⁴³.

Попередня перевірка індивідуальних звернень за формою покладається на Секретаріат ЄСПЛ. Стаття 47 Регламенту Суду у частинах 1–3 містить вимоги до змісту індивідуальної заяви. Позитивною рисою є те, що дотримання цих вимог не є завжди необхідним; виключення містить п. 5.1 цієї ж статті Регламенту:

5.1. Якщо вимоги, викладені в пунктах 1, 2 і 3 цієї статті, не були дотримані, Суд не розглядатиме заяву. Винятками є такі випадки:
(а) якщо заявник надав ґрунтовні пояснення про причини невиконання цих вимог;
(б) якщо заява містить запит про вжиття термінових заходів;
(с) якщо Суд прийме відповідне рішення з власної ініціативи або на прохання заявника⁴⁴.

⁴² Практичний посібник щодо прийнятності заяв (н 33).

⁴³ Про Конституційний Суд України (н 18).

⁴⁴ Регламент Європейського суду з прав людини (витяг) (н 22).

Наталя Мішина

Слід рекомендувати розглянути можливості винятків повернення такої, що не відповідає встановленій формі, конституційної скарги в Україні, взявши за приклад наведений вище перелік, але не копіюючи його. Понад усе слід враховувати вже напрацьовану протягом 2016–2018 рр. статистику щодо причин повернення конституційних скарг:

Станом на 28 березня 2018 року було подано 584 конституційні скарги. Секретаріатом Конституційного Суду встановлено, що 131 конституційна скарга за формою відповідає вимогам Закону, та 453 конституційні скарги не відповідають вимогам Закону за формою конституційної скарги⁴⁵.

Ця пропозиція буде проявом судової ініціативи, приклади якої щодо конституційної скарги вже наявні у чинному законодавстві. Наприклад, у Регламенті КСУ зазначено:

Якщо суб'єкт права на конституційну скаргу звернувся до Суду з письмовою заявою про відкликання конституційної скарги, але Сенат чи Велика палата визнає, що порушені в ній питання мають особливе суспільне значення для захисту прав людини, Сенат чи Велика палата постановляє ухвалу про відмову у припиненні розгляду такої скарги⁴⁶.

Тим паче, що й дослідники цього питання зазначають:

Серед найбільших проблемних аспектів реалізації конституційної скарги в Україні варто виділити проблему значної кількості недоліків під час подання скарги <...>, яка є, до речі, нагальною для всіх форм звернень до КСУ⁴⁷.

7. Строк розгляду справи

За загальним правилом, строк конституційного провадження у КСУ не повинен перевищувати шість місяців. З цього правила є винятки, однак вони здебільшого не стосуються конституційної скарги. Скорочення строку її розгляду можливе до одного календарного місяця, якщо Сенат, Велика палата визнали конституційне провадження невідкладним.

Що ж до строків провадження в ЄСПЛ, фахівці роз'яснюють:

Неможливо сказати, скільки часу в середньому займає розгляд заяви. Це залежить від типу справи, складу Суду, до якого вона передана, від того, як швидко сторони нададуть Суду необхідну інформацію та багатьох

⁴⁵ Ю Кириченко та Б Бондаренко, *Аналітичний звіт щодо запровадження інституту конституційної скарги* (ФОП Москаленко О. М. 2018) 20.

⁴⁶ Регламент Конституційного Суду України (н 19).

⁴⁷ Шаров (н 3).

інших факторів. Суд розглядає справи в певному порядку з огляду на важливість та терміновість поставлених питань. Це означає, наприклад, що найбільш серйозним справам чи таким, що виявляють наявність широкомасштабних проблем, надаватиметься пріоритет, що пояснює чому заява, подана пізніше за Вашу, може бути вже вирішена, тоді як Ваша справа все ще перебуває на розгляді Суду⁴⁸.

Таким чином, подання конституційної скарги в Україні виглядає більш привабливим для осіб, які мають обмежений ресурс часу.

8. Вплив рішення у справі на законодавство України

Стаття 46 Конвенції передбачає обов'язкову силу рішень ЄСПЛ та їх виконання. Більш ґрунтовним із цієї точки зору є Закон, відповідно до якого виконання рішення передбачає як виплату стягувачеві відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру (відновлення попереднього юридичного стану, що мав місце до порушення тощо), так і вжиття заходів загального характеру.

Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 13 “Заходи загального характеру” Закону:

Заходи загального характеру вживаються з метою забезпечення додержання державою положень Конвенції, порушення яких встановлене Рішенням, забезпечення усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого Судом порушення, а також усунення підстави для надходження до Суду заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в Суді⁴⁹.

Заходи загального характеру полягають в усуненні першопричин виявленої ЄСПЛ проблеми, зокрема й шляхом внесення змін до чинного законодавства. Варто зауважити, що заходи загального характеру приймаються протягом доволі тривалого періоду часу. Так, у рішенні у справі від 3 квітня 2008 р. “Корецький та інші проти України” ЄСПЛ встановив:

Положення Закону “Про об'єднання громадян”, які визначають реєстрацію організацій (в Україні. – Н. М.), є недосконалими та невизначеними для того, щоб бути зрозумілими для заявників, та надають широку можливість угляду органам влади у тому, чи реєструвати організацію⁵⁰.

⁴⁸ Ваша заява до ЄСПЛ: як подати заяву і якою буде процедура її розгляду <https://www.echr.coe.int/Documents/Your_Application_UKR.pdf> дата звернення 16 Серпень 2018.

⁴⁹ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини (н 23).

⁵⁰ Рішення Європейського Суду з прав людини у справі Корецький та інші проти України від 3 квітня 2008 р. URL: <http://know-ua.com/news/57-rshennja-vropejskogo-sudu-z-prav.html> (дата звернення: 16.08.2018).

Наталя Мішина

Але Закон України “Про об’єднання громадян” було оновлено майже через 5 років, з прийняттям Закону від 22 березня 2012 р. “Про громадські об’єднання”. Таким чином, проміжок часу між визнанням необхідності внесення змін і доповнень до чинного законодавства ЄСПЛ та практичною реалізацією відповідних заходів загального характеру може бути доволі тривалим.

З цієї точки зору явну перевагу має конституційна скарга, адже:

Конституційному Суду України відведено особливу роль у механізмі забезпечення, реалізації та захисту прав людини. Його юрисдикція у цій сфері поширюється як на правотворчу, так і певною мірою на правозастосовну діяльність⁵¹.

Таким чином, конституційна скарга ‘дозволяє захистити не тільки права особи, яка звертається з конституційною скаргою, а й осіб, на яких поширюється дія закону чи іншого акта, конституційність якого оспорується’⁵².

Після впровадження в Україні конституційної скарги, аналітики узагальнили:

Подання особами індивідуальних конституційних скарг щодо законів, які були застосовані в остаточному судовому рішенні в їх справі реалізує подвійну мету:

- (1) досягнення приватного інтересу – можливість судового перегляду справи особи за виключними обставинами, у зв’язку із визнанням неконституційним закону, який застосовувався в межах такої справи, та
- (2) суспільний інтерес – приведення законодавства у відповідність до Конституції⁵³.

Слід погодитися з цим висновком, адже рішення КСУ, зокрема й ухвалені за результатами розгляду справ за конституційними скаргами, обов’язково містять резолютивну частину із зазначенням акта (його окремих положень), що його Суд визнав конституційним чи неконституційним, а також того, що рішення Суду є обов’язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено⁵⁴. Таким чином, вплив рішення у справі на законодавство України відбувається одразу після набрання чинності рішенням.

Висновки. У процесі порівняльного аналізу конституційної скарги до КСУ та індивідуального звернення до ЄСПЛ для виявлення перспектив

⁵¹ Савенко (н 28).

⁵² Там само.

⁵³ Аналітичний звіт щодо запровадження інституту конституційної скарги (н 45) 9.

⁵⁴ Про Конституційний Суд України (н 18).

удосконалення цієї національної юридичної гарантії прав і свобод людини в Україні було розглянуто такі питання та зроблено такі узагальнення: а) *нормативне підґрунтя для звернень* (наразі є достатнім для впровадження конституційної скарги); б) *субсидіарність* обох юридичних гарантії прав і свобод людини не зменшує їхнє значення; в) *критерії прийнятності* (крім більшої чіткості, порівняно з критеріями прийнятності, які застосовує ЄСПЛ для індивідуальних заяв, позитивною рисою критеріїв, що застосовує КСУ для конституційних скарг, є їхня гнучкість, наприклад, як виняток, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу, може бути прийнята до розгляду конституційна скарга, що не повністю відповідає умовам прийнятності); г) предмет звернення (рекомендовано поступово розширювати коло питань, що становлять предмет звернення з конституційною скаргою до КСУ); г) *суб'єкти права на звернення* (підкреслено позитивність підходу, відповідно до якого у законодавстві коло цих суб'єктів визначено “від зворотнього”, що зменшує можливість його штучного звуження); д) *попередня перевірка за формою* (рекомендовано з урахуванням наявної статистики щодо причин повернення конституційних скарг та Регламенту ЄСПЛ надати КСУ можливість приймати до розгляду певні конституційні скарги, які не повністю відповідають усім формальним вимогам до них); е) *строк розгляду справи* (позитивно оцінено перевагу конституційної скарги над індивідуальним зверненням в умовах обмеженого ресурсу часу); є) *вплив рішення у справі на законодавство України* (високо оцінено той факт, що вплив рішення КСУ за результатом розгляду справи за конституційною скаргою на законодавство України відбувається одразу після набрання чинності рішенням).

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Konvetsiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms] vid 4 lystopada 1950 r. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (accessed: 16.08.2018) (in Ukrainian).
2. Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy [On Constitutional Court of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 13 lypnia 2017 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2017. № 35. St. 376 (in Ukrainian).
3. Pro ratyfikatsiiu Konvetsiui pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv № 2, 3, 7 ta 11 do Konvetsiui [On Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 1950, Protocols 1, 2, 3, 7 and 11's Ratification]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 17 chervnia 1997 r. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/> (accessed: 16.08.2018) (in Ukrainian).

Наталя Мішина

4. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo pravosuddia) [On Amending the Constitution of Ukraine]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 2 chervnia 2016 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2016. № 28. St. 532 (in Ukrainian).
5. Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [On the European Court of Human Rights' Decisions' Fullfillment]: Zakon Ukrainy [the Law of Ukraine] vid 23 liutoho 2006 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2006. № 30. St. 260 (in Ukrainian).
6. Rehlament Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy [Rules of the Constitutional Court of Ukraine] vid 22 liutoho 2018 r. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0001710_18 (accessed: 16.08.2018) (in Ukrainian).
7. Rehlament Yevropeiskoho sudu z prav liudyny (vytiah) [Rules of the European Court of Human Rights, Extract]. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Rule_47_UKR.pdf (accessed: 16.08.2018) (in Ukrainian).

Cases

8. Rishennia Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny u spravi Koretskyi ta inshi proty Ukrainy [Decision of the European Court of Human Rights, Koretskyi and others v Ukraine] vid 3 kvitnia 2008 r. URL: <http://know-ua.com/news/57-rshennja-vropejskogo-sudu-z-prav.html> (accessed: 16.08.2018) (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

9. Hultai M, *Konstytutsiina skarha u mekhanizmi dostupu do konstytutsiinoho pravosuddia [Constitutional Complaint in the Mechanism of Access to Constitutional Justice]* (Pravo 2013) (in Ukrainian).
10. *Praktychnyi posibnyk shchodo pryiniatnosti zaiav [Admissibility Guide]* <https://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_UKR.pdf> accessed 16 August 2018 (in Ukrainian).
11. *Vasha zaiava do YeSPL: yak podaty zaiavu i yakoiu bude protsedura yii rozghliadu [Your Application to the ECHR: How to Submit and the Procedure]* <https://www.echr.coe.int/Documents/Your_Application_UKR.pdf> accessed 16 August 2018 (in Ukrainian).

Edited books

12. Baimuratov M, 'Detsentralizatsiia v unitarnykh derzhavakh: mizhnarodni standarty ta yevropeyskyi dosvid' ['Decentralization in Unitary States: International Standards and European Experience. Decentralization in Ukraine: Legislative Novations and Expectations of Society'] v *Detsentralizatsiia v Ukraini: zakonodavchi novatsii ta suspilni spodivannia [Decentralization in Ukraine: legislative innovations and public expectations]* (Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy 2015) (in Ukrainian).
13. Kyrychenko Yu (red), *Analitychnyi zvit shchodo zaprovadzhennia instytutu konstytutsiinoi skarhy [Analytical Report on the Introduction of the Institute of Constitutional Complaint]* (FOP Moskalenko O. M. 2018) (in Ukrainian).
14. Petryshyn O ta inshi (za zah red), *Problemy ta perspektyvy zaprovadzhennia indyvidualnoi konstytutsiinoi skarhy v Ukraini [Challenges and Prospects of Introduction of the Individual Constitutional Complaint in Ukraine]* (Atika-N 2010) (in Ukrainian).

Journal articles

15. Deshko L i Berko A, 'Institut konstitucionnoj zhaloby v Ukraine: byt' ili ne byt?' ['Institute of Constitutional Complaint in Ukraine: To Be Or Not To Be?'] (2013) 8/2 *Zakon i zhizn'* 35-37 (in Russian).

16. Hultai M, 'Instytut konstytucyjnej skargi w konstytucjach europejskich państw' ['Institute of Constitutional Complaint in the Constitutions of European States'] (2012) 2 *Visnyk Konstytucijnoho Sudu Ukrainy* 130-139 (in Ukrainian).
17. – –, 'Konstytucyjna skarga yak instytut konstytucijnoho prava' ['Constitutional Complaint as an Institute of Constitutional Law'] (2012) 1 *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy* 111-120 (in Ukrainian).
18. – –, 'Povna chy normatyvna konstytucyjna skarga: poshuk natsionalnoi modeli' ['Full or Normative Constitutional Complaint: Searching for a National Model'] (2013) 1 *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy* 24-33 (in Ukrainian).
19. – –, 'Rol yevropejskykh standartiv pravozakhystu u konstytucijnomu sudochynstvi Ukrainy' ['Role of the European Human Rights Protection Standards in the Constitutional Proceedings of Ukraine'] (2012) 3 *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy* 54-66 (in Ukrainian).
20. Husarov K, 'Vplyv konstytucyjnoi skargy na ostatechnist sudovoho rishennia ta vycherpannia natsionalnykh zasobiv yurydychnoho zakhystu u tsyvilnomu protsesi' ['Impact of the Constitutional Complaint on the Finality of a Court Decision and the Exhaustion of National Legal Remedies in Civil Proceedings'] (2017) 1 *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy* 120-129 (in Ukrainian).
21. Kuznetsova Yu, 'Instytut konstytucyjnoi skargy: teoretychni aspekty problemy' ['Institute of Constitutional Complaint: Theoretical Aspects of the Issue'] (2013) 4 *Visnyk Konstytucijnoho Sudu Ukrainy* 91-101 (in Ukrainian).
22. Lemak V ta Petryshyn O, 'Konstytucyjna skarga v Ukraini: problemy mekhanizmu vprovadzhennia' ['Constitutional Complaint in Ukraine: Implementation Mechanism Issues'] (2017) 2 *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy* 79-88 (in Ukrainian).
23. Mishyna N, 'Konstytucyjna skarga v Ukraini: mozhlyvosti vykorystannia dosvidu SShA' ['Constitutional Complaint in Ukraine: Possibilities of Using the US Experience'] (2013) 1-2 *Pravo SShA* 258-266 (in Ukrainian).
24. Rabinovych P, 'Praktyka Strasburhskoho sudu yak oriientyr diialnosti konstytucyjnykh sudiv z implementatsii yevropejskykh standartiv prav liudyny' ['The Strasbourg Court Case Law as a Benchmark for Operation of Constitutional Courts With a View to Implementing the European Human Rights Standards'] (2005) 6 *Visnyk Konstytucijnoho Sudu Ukrainy* 34-40 (in Ukrainian).
25. Savchyn M, 'Suchasnyi stan konstytucjonalizmu: problemy spivvidnoshennia demokratii ta derzhavnogo suverenitetu' ['Current State of Constitutionalism: Issues of Democracy and State Sovereignty Correlation'] (2011) 3 *Visnyk Konstytucijnoho Sudu Ukrainy* 31-40 (in Ukrainian).
26. Savenko M, 'Rol praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u konstytucijnomu sudochynstvi Ukrainy' ['Role of the Case Law of the European Court of Human Rights in the Constitutional Proceedings of Ukraine'] (2005) 6 *Visnyk Konstytucijnoho Sudu Ukrainy* 51-55 (in Ukrainian).
27. Selivanov A ta Yevhrafov P, 'Konstytucyjna skarga hromadian v realiiakh suchasnosti' ['Constitutional Complaint of Citizens in the Context of Modern Realities'] (2003) 4 *Pravo Ukrainy* 80-85 (in Ukrainian).
28. Shapoval V, 'Sud yak orhan konstytucijnoho kontroliu (iz zarubizhnoho dosvidu)' ['The Court as a Body of Constitutional Control (from Foreign Experience)'] (2005) 6 *Visnyk Konstytucijnoho Sudu Ukrainy* 20-33 (in Ukrainian).

Conference papers

29. Hultai M, 'Vplyv praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny na zdiisnennia konstytutsiinoho sudochynstva: shliakhy optymizatsii' ['Impact of the Case Law of the European Court of Human Rights on the Implementation of the Constitutional Proceedings: Ways of Optimization'] v *Pravove zabezpechennia efektyvnoho vykonannia rishen i zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: zb. nauk. ct. Mizhnar. nauk.prakt. konf. (m. Odesa, 15 veresnia 2012 r.)* [Legal Support of Efficient Implementation of Judgments and Application of the Case Law of the European Court of Human Rights: Collected Scientific Articles of the International Scientific and Practical Conference (Odessa, September 15, 2012)] (Feniks 2012) 311-324 (in Ukrainian).
30. Khrystova H, 'Konstytutsiina skarha yak natsionalnyi "filtr" sprav na shliakhu do Yevropeiskoho sudu z prav liudyny' ['Constitutional Complaint as the National Way to the European Court of Human Rights'] v *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii z pytan zaprovadzhennia konstytutsiinoi skarhy v Ukraini: zbirka tez (m. Kyiv, 18 hrudnia 2015 r.)* [Materials of International Scientific-Practical Conference on the Constitutional Complaint's Introduction in Ukraine Issues: Abstracts of the reports (Kyiv, December 18, 2015)] (Vaite 2016) 89-97 (in Ukrainian).
31. Savenko M, 'Orhanizatsiini ta protsesualni pytannia zaprovadzhennia konstytutsiinoi skarhy v Ukraini' ['Organizational and Procedural Issues of Introducing the Constitutional Complaint in Ukraine'] v *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii z pytan zaprovadzhennia konstytutsiinoi skarhy v Ukraini: zbirka tez (m. Kyiv, 18 hrudnia 2015 r.)* [Materials of the International Scientific and Practical Conference on the Introduction of the Constitutional Complaint in Ukraine: Collected Theses (Kyiv, December 18, 2015)] (Vaite 2016) 79-88 (in Ukrainian).

Websites

32. 'Interv'iu suddi KSU Stanislava Shevchuka shchotyzhnevyku "Zakon i biznes" № 48, 26 lystopada – 2 hrudnia 2016 r.' ['Head of the Constitutional Court of Ukraine's Chairman Stanislav Shevchuk to the Weekly Newspaper 'Law and Business', № 48, November, 26 – December, 2, 2016'] (*Konstytutsiinyi Sud Ukrainy*, 2018) <<http://www.ccu.gov.ua/publikaciya/intervyu-suddi-ksu-stanislava-shevchuka-shchotyzhnevyku-zakon-i-biznes-no-48-26>> accessed 16 August 2018 (in Ukrainian).
33. 'Issledovanie o prjamom dostupe k konstitucionnomu pravosudiju. Venecijskaja komissija "Za demokratiju cherez pravo"' ['Study on Individual Access to Constitutional Justice. Adopted by the Venice Commission'] CDL-AD(2010)039rev <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)039rev-rus](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)039rev-rus)> accessed 16 August 2018 (in Russian).
34. 'Konstytutsiina skarha zakhystyt liudynu vid svavillia zakoniv, – Holova KSU Stanislav Shevchuk' ['Constitutional Complaint Will Protect an Individual from the Arbitrariness of Laws, – CCU Chairman Stanislav Shevchuk'] <<http://pravo.org.ua/ua/news/20872801-konstitutsiyna-skarga-zahistit-lyudynu-vid-svavillya-zakoniv--golova-ksu-stanislav-shevchuk>> accessed 16 August 2018 (in Ukrainian).
35. Kryzhovyi D, 'My ydemo svoim shliakhom...' ['We Go Our Way'] (*Zakon i biznes*, № 35 (1333) 16.09—22.09.2017) <http://zib.com.ua/ua/130176-chi_zmozhe_konstituciyna_skarga_v_ninishnomu_viglyadi_z_teor.html#> accessed 16 August 2018 (in Ukrainian).
36. Sharov D, 'Konstytutsiina skarha: ostannia statystyka ta nedoliky pid chas podannia' ['Constitutional Complaint: Latest Statistics and Drawbacks while Submitting'] (*Ukrainske pravo*, 4 chervnia 2018) <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/konstytutsiyna-skarga-ostannya-statystyka-ta-nedoliky-pid-chas-podannya/> accessed 16 August 2018 (in Ukrainian).

37. Shynkarenko O, 'Konstytutsiina skarha: yak zapratsiuietsei mekhanizm?' ['Constitutional Complaint: When the Mechanism will Start to Work?'] (*Tsentr informatsii pro prava liudyny*, 17 serpnia 2017) <https://humanrights.org.ua/material/konstitucijna_skarga_jiak_zapracjuje_cej_mekhanizm> accessed 16 August 2018 (in Ukrainian).
38. Zozulia N, 'Stanislav Shevchuk: pro pershyi dosvid rozghliadu konstytutsiinykh skarh ta sud, shcho "sudyt" zakony' ['Stanislav Shevchuk: On the First Experience of the Constitutional Complaint's Analyzing and about the Court that 'Judges' the Laws'] (*Ukrainske pravo*, 20 kvitnia 2018) <<http://ukrainepravo.com/news/ukraine/stanislav-shevchuk-pro-pershyi-dosvid-rozglyadu-konstytutsiinykh-skarg-ta-sud-shcho-sudyt-zakony/>> accessed 16 August 2018 (in Ukrainian).

Natalia Mishyna

CONSTITUTIONAL COMPLAINT AND INDIVIDUAL APPLICATION TO THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AS LEGAL GUARANTEES OF HUMAN RIGHTS IN UKRAINE

ABSTRACT. Introduction of the constitutional complaint in Ukraine has entailed a range of issues of concern which are actively discussed by scientists and practitioners. Many of these issues are focused on how the constitutional complaint to the Constitutional Court of Ukraine (CCU) as one of the national legal guarantees of rights and freedoms correlates to such a European legal guarantee of fundamental human rights and freedoms as the individual application to the European Court of Human Rights (ECHR). The author believes that an analysis of this issue is relevant in scientific as well as in practical terms.

The purpose of the article is to make a comparative analysis of the constitutional complaint to CCU and the individual application to ECtHR with a view to identifying the prospects for improvement of this national legal guarantee of human rights and freedoms in Ukraine.

In the course of the comparative analysis of the constitutional complaint to CCU and the individual application to ECtHR, which aims at identifying the prospects for improvement of this national legal guarantee of human rights and freedoms in Ukraine, the author focuses on the following issues and makes the following generalizations: a) *normative basis for applications* (currently it is sufficient for introduction of the constitutional complaint); b) *subsidiarity* of both legal guarantees of human rights and freedoms does not undermine their significance; c) *admissibility criteria* (except for greater clarity, as compared with the admissibility criteria applied by ECHR to individual applications, a positive feature of the criteria applied by CCU to constitutional complaints is their flexibility, for example, as an exception, if the Court sees the need to consider a claim in view of public interest, the constitutional complaint may be admitted for consideration even if it is not fully consistent with the admissibility terms); d) *subject matter of the application* (it is recommended to gradually expand the range of issues constituting the subject matter of the constitutional complaint to CCU); e) *subjects of the right to application* (the author notes that the approach is positive since according to it the legislation defines the range of these subjects "from the opposite" thus reducing the possibility of its artificial narrowing); f) *preliminary check by the form* (based on the available statistics on the reasons for dismissal of constitutional

Наталя Мішина

complaints and the ECHR Rules, it is recommended to provide CCU with the opportunity to admit for consideration certain constitutional complaints which do not fully meet all of the formal requirements applied thereto); g) *case consideration term* (the author gives a positive assessment to the advantage of the constitutional complaint over the individual application under a limited time available); h) *the impact which a decision in the case has on the legislation of Ukraine* (the author gives a high estimate to the fact that the CCU decision made after considering the case based on the constitutional complaint has its effect on the legislation of Ukraine immediately after the decision enters into force).

KEYWORDS: constitutional complaint, constitutional control; Constitutional Court of Ukraine; European Court of Human Rights; human rights.